

**Drugie stwierdzenie ważki rudej *Libellula fulva* (Odonata: Libellulidae)
w polskiej części Karpat.**

Scarce Chaser *Libellula fulva* (Odonata: Libellulidae): second record
from the Polish part of the Carpathian Mountains.

Tomasz WILK

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, ul. Odrowęża 24, 05-270 Marki
e-mail: tomaszwilk3@gmail.com

Abstract: The Scarce Chaser *Libellula fulva* is a moderately frequent species in Poland, its distribution being largely confined to the post-glacial landscape of northern Poland and the Lublin region. It becomes much scarcer and more localised towards the south and has hitherto been found just once in the mountainous regions of southern Poland. This paper discusses the second record of this species in the Polish part of the Carpathian Mountains: one teneral individual was observed in a gravel pit near the village of Podrzecze in the Dunajec Valley. The record greatly extends the Scarce Chaser's known range in Poland, indicating that this may be slowly shifting southwards. Its presence in the mountainous areas of southern Poland could be linked with new artificial waterbodies that have formed in abandoned gravel or sand pits along Carpathian rivers.

Key words: Scarce Chaser, *Libellula fulva*, Odonata, Carpathians, expansion, range shift.

Ważka ruda *Libellula fulva* O.F. MÜLLER, 1764 to gatunek o stosunkowo szerokim rozmieszczeniu w Europie – zasiedla większą część kontynentu z wyjątkiem jego północnego i zachodniego skraju (KALKMAN i CHELMICK 2015; DIJKSTRA i SCHRÖTER 2020). Na wielu obszarach jest to jednak gatunek rzadki – przykładowo w Czechach, Austrii i na Słowacji notowane są jedynie nieliczne stwierdzenia i pojedyncze stanowiska rozrodcze (VLAŠÁNEK 2009). Atlas rozmieszczenia ważek w Polsce (BERNARD i in. 2009) wskazuje, że ważka ruda jest w naszym kraju umiarkowanie rozpowszechniona, jednak częstość jej występowania jest wyraźnie zróżnicowana regionalnie. Gatunek ten licznie występuje w północnej Polsce w obszarze postglacjalnym, a także na Lubelszczyźnie, natomiast w południowej części kraju występuje rzadko i lokalnie, a obszary górskie i podgórskie (Karpaty, Sudety) wskazane są w Atlasie jako niezasielone. Dopiero w ostatnich latach odnotowano po raz pierwszy występowanie tego gatunku w polskiej części Karpat – w 2015 roku stwierdzono pojedyncze osobniki w starorzeczu Sanu k. Sanoka (woj. podkarpackie, Pogórze Bukowskie) (KUCHARSKI 2016). W niniejszej notatce zaprezentowano drugie stwierdzenie tej ważki w polskiej części Karpat.

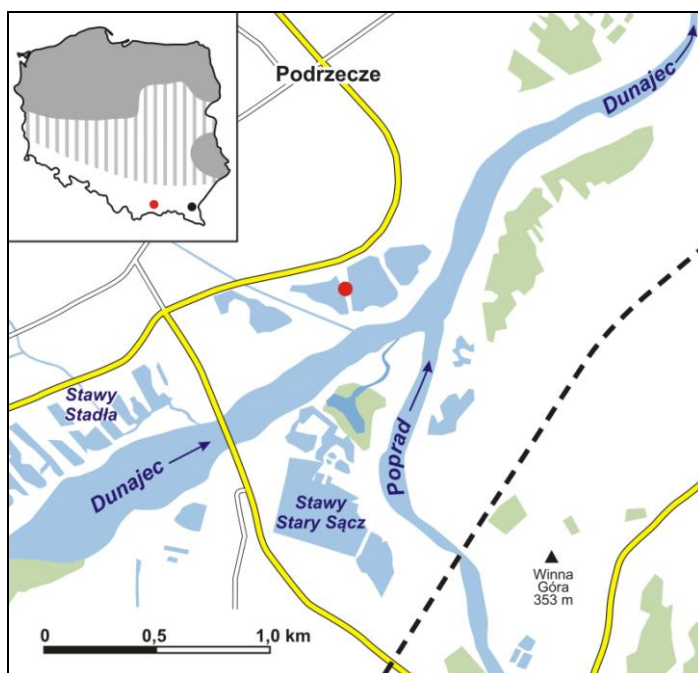

Fot. 1. Osobnik ważki rudej *Libellula fulva* stwierdzony 12.05.2022 w m. Podrzecze (fot. T. WILK).

Photo 1. The Scarce Chaser *Libellula fulva* recorded at Podrzecze on 12th May 2022 (photo T. WILK).

W dniu 12.05.2022 podczas obserwacji ptaków na żwirowni w m. Podrzecze, powiat nosządecki, woj. małopolskie (współrzędne geograficznej: 49.590508 N, 20.644255 E; kwadrat UTM DV79) stwierdziłem jednego młodocianego osobnika ważki rudej (Fot. 1). Obserwacji dokonano metodą „na upatrzonego”, ok. godz. 12:15, przy dobrych warunkach pogodowych – lekkie zachmurzenie, bezwietrznie. Wczesna data obserwacji, młody wiek obserwowanego osobnika (na który wskazywała pomarańczowa barwa tułowia), a także zachowanie (ważka odlatywała na niewielkie odległości: od kilkudziesięciu centymetrów do kilku metrów i siadała ponownie) wskazują, że obserwacja dotyczyła osobnika teneralnego, a miejsce obserwacji lub jego bezpośrednie sąsiedztwo było miejscem rozrodu ważki rudej.

Fizjograficznie miejsce obserwacji leży w Kotlinie Sądeckiej, makroregion Beskidy Zachodnie, podprowincja Zewnętrzne Karpaty Zachodnie (SOLON i in. 2018), na wysokości ok. 290 m n.p.m. (odczyt własny w GoogleEarth). Stwierdzenie miało miejsce nad jednym ze zbiorników powstałych po wydobywaniu żwiru, leżących w bezpośrednim sąsiedztwie koryta Dunajca (minimalna odległość zbiorników od koryta – 80 m; pomiar własny w aplikacji Geoserwis). Stanowisko znajduje się w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu, w bezpośrednim sąsiedztwie (100 m) obszaru Natura 2000 PLH120088 Środkowy Dunajec z dopływami (GDOŚ 2022). Kompleks żwirowni składa się z czterech zbiorników (Ryc. 1), z czego jeden jest w znacznym stopniu zarośnięty roślinnością wynurzającą, natomiast trzy pozostałe mają otwarte lustro wody, jedynie z niewielkimi kępami roślin wodnych. W dniu obserwacji na stanowisku tym nie stwierdzono innych ważek, natomiast na sąsiednim kompleksie w m. Stadła (UTM: DV79) stwierdzono ważkę płaskobrzuchą *Libellula depressa* LINNAEUS, 1758 oraz szklarkę zieloną *Cordulia aenea* (LINNAEUS, 1758). Po analizie dostępnych danych (literatura naukowa, obserwacje zdeponowane w portalu ornitho.pl) uznano, że jest to drugie w polskiej części Karpat i jednocześnie pierwsze w obszarze gór (nie pogórzy) stwierdzenie w kraju. Jest to również drugie, poza Puszcza Niepołomicką, miejsce występowania gatunku w woj. małopolskim. Obserwacja znacznie poszerza znany zasięg występowania tego gatunku w kraju. Jest ona interesująca również ze względu na siedlisko rozrodu. Ważka ruda najczęściej zasiedla jeziora, wolno płynące rzeki i kanały oraz torfowiska niskie (BERNARD i in. 2009; KALKMAN i CHELMICK 2015), a zbiorniki antropogeniczne, takie jak żwirownie, gdzie dokonano opisywanego stwierdzenia, zajmowane są rzadziej.

Ryc. 1. Mapa z lokalizacją opisaną obserwacji ważki rudej *Libellula fulva* (czerwona kropka). Pokazano również schematyczny zasięg gatunku w Polsce [za: Bernardem i in. (2009); kolor szary – umiarkowanie częste występowanie gatunku, kreskowanie – lokalne, rzadkie występowanie], a także stanowisko podawane przez KUCHARSKIEGO (2016) – czarna kropka.

Fig. 1 Map showing the observation site of the Scarce Chaser *Libellula fulva* (red dot). The figure also shows the distribution of this species in Poland [based on BERNARD et al. (2009): grey – fairly common, hatching – localised, rare], and KUCHARSKI'S (2016) record (black dot).

Polska część Karpat jest prawdopodobnie częścią znacznie większego obszaru obejmującego również Słowację, Czechy oraz Austrię, w którym ważka ruda jest rzadkim i lokalnym, a w wielu miejscach nieobecnym gatunkiem (patrz VLAŠÁNEK 2009). We wskazanym regionie dominują obszary górskie, co przekłada się na stosunkowo niewielką dostępność naturalnych zbiorników wodnych i wolno płynących rzek i jest to prawdopodobnie główny czynnik determinujący nieliczne występowanie ważki rudej. Opisane w niniejszej publikacji stwierdzenie, a także obserwacje KUCHARSKIEGO (2016) potwierdzać mogą sugestię o ekspansji tego gatunku w kierunku południowym zawarte w Atlasie rozmieszczenia ważek w Polsce (BERNARD i in. 2009). Wydaje się jednak, że tempo ekspansji jest dość wolne, ponieważ nowe stanowiska ważki rudej w południowej części kraju są wciąż bardzo nieliczne. Być może wynika to z niskiego potencjału dyspersji tego gatunku (MACAGNO i in. 2008), ale warto też zauważyć, że ważka ta ma stosunkowo krótki czas lotów i może być rzadko rejestrowana przez obserwatorów. Wnikaniu ważki rudej na obszary górskie i podgórskie na południu kraju sprzyjać może też powstawanie nowych zbiorników wodnych, głównie w wyrobiskach poeksploatacyjnych żwiru i piasku, powszechne w ostatnich latach w dolinach większych rzek karpaccich. Zwiększanie liczby stanowisk w Polsce być może jest odzwierciedleniem szerszego procesu ekspansji gatunku, obserwowanego m.in. w zachodniej części Europy, za którym może stać zwiększenie plastyczności siedliskowej gatunku o siedliska antropogeniczne (KALKMAN i CHELMICK 2015).

Podziękowania

Dziękuję dr hab. Pawłowi BUCZYŃSKIEMU za zachętę do napisania niniejszej notatki, p. Ewie MIŁACZEWSKIEJ za przygotowanie mapki, a Recenzentom za ważne uwagi do maszynopisu. Pan Peter SENN skorygował tekst angielski, za co również składam podziękowania.

Piśmiennictwo

- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., DARAŻ B., WENDZONKA J. 2009. Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- DIJKSTRA K. D., & SCHRÖTER A. 2020. Field guide to the dragonflies of Britain and Europe. Bloomsbury Publishing.
- GDOŚ 2022. <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/> dostęp z dnia: 6.10.2022
- KALKMAN V.J, CHELMICK D. *Libellula fulva* MÜLLER, 1764. [w:] BOUDOT J.-P., V.J. KALKMAN (Eds.). 2015. Atlas of the European dragonflies and damselflies. KNNV publishing, the Netherlands: 269-270.
- KUCHARSKI A. 2016. Występowanie ważki rudej *Libellula fulva* O.F. MÜLLER, 1764 (Odonata: Libellulidae) w dolinie górnego Sanu. Odonatrix 12: 5.
- MACAGNO A. L., BOANO G., PALESTRINI C., STASSI M., & ROLANDO, A. 2008. Movement and demographics of *Libellula fulva* (Odonata, Libellulidae). Environmental entomology 37(5): 1145-1153.
- SOLON J., BORZYSZKOWSKI J., BIDŁASIK M., RICHLING A., BADORA K., BALON J., BRZEZIŃSKA-WÓJCIK T., CHABUDZIŃSKI Ł., DOBROWOLSKI R., GRZEGORCZYK I., JODŁOWSKI M., KISTOWSKI M., KOT R., KRAŻ P., LECHNIO J., MACIAS A., MAJCHROWSKA A., MALINOWSKA E., MIGOŃ P., MYGA-PIĄTEK U., NITA J., PAPIŃSKA E., RODZIK J., STRYŻ M., TERPIŁOWSKI S., ZIAJA W. 2018. Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. Geographia Polonica 91 (2): 43–170.
- VLAŠÁNEK P. 2009. A record of the Blue (Scarce) Chaser (*Libellula fulva*) in South Moravia, Czech Republic (Odonata). Acta Musei Moraviae, Scientiae biologicae (Brno) 94: 13-14.